

ПЕСНИЧКИ СВЕТ ЕЛЕНЕ ПРЕНЦОВЕ

Апстракт: Елена Пренцова је млада македонска песникиња која је објавила три песничке збирке: „Ја“ (2006), „Она“ (2009) и „Поруке из мора“ (2011). Пренцова је такође врло активна у периодици, учествовала је на многобројне песничке манифестације, а добитница је и бројних књижевних награда за своју поезију. У стиху Пренцове доминантна тема је љубав, а њен једноставни израз крије у себи једну врло сложену песничку структуру. Поред тога, у поезији ове македонске песникиње практикују се интертекстуалност и деконструкција, док калиграмске песме чине њену поезију посебну, специфичну. Пренцова је, наиме, песникиња о којој се може рећи да јој претстоји успешна књижевна будућност у македонску књижевност, али и шире на балканским песничким просторима.

Кључне речи: македонска поезија, интертекстуалност, деконструкција, калиграми, алтеритет.

1. Увод.

У сувременој македонској поезији, код млађих аутора, већ се неколико година издваја песникиња Елена Пренцова својим специфичним песничким сензибилитетом, а уметничко-естетска вредност њене поезије валоризирана је са неколико домаћих и међународних књижевних награда.¹ Три песничке збирке ове младе македонске песникиње („Ја“ 2006, „Она“ 2009 и „Поруке из мора“ 2011 године), њено учествовање на многобројне песничке манифестације у Македонији и у суседне земље, вишегодишња присутност у македонској књижевној периодици са поезијом, лирском прозом и есеистиком, али и књижевне награде које је добила, сасвим довољно говоре о брзом напредовању једног младог аутора у сувременим македонским књижевним токовима.

Пренцова је дебитовала једном доминантно колоквијалном песничком експресијом у првој песничкој збирци, док је у својој другој песничкој књизи експериментовала калиграмским изразом. Већ је у трећој стихотворној збирци ова македонска песникиња показала један, рекли би, очекиван прогрес у односу на стилско обогаћивање својих песама. Ово сасвим природно напредовање у песничком занату може се приметити и у бројне текстове објављене у књижевним часописима, а у том смислу би издвојили и потенцирали песму са насловом „Пут у поврат“ („Пат во поврат“) за коју је Пренцова добила награду на Мелничким вечерима поезије и која је

¹ Елена Пренцова је рођена 1985 године у Скопљу, Република Македонија. Дипломирала је Енглески језик и књижевност на Филолошком факултету „Блаже Конески“ у Скопљу где је данас постдипломац и припрема свој магистарски рад. Пренцова је објавила три песничке збирке: „Ја“ (2006), „Она“ (2009) и „Поруке из мора“ (2011). Такође објављује поезију, прозу, есеје и преводе у македонским и страним књижевним часописима. Учествовала је на многобројне песничке фестивале, научне скупове, радионице, књижевне колоније и песничка читања у Македонији, Бугарској и Албанији. Већ неколико година учествује на Међународној манифестацији Струшке вечери поезије, а својим је песмама заступљена у антологији „Млада македонска поезија“ (2009) у издању Струшке вечери поезија. У оквиру бугарске песничке манифестације Мелничке вечери поезије 2007 године Пренцова је добитница специјалне награде „Ирин Пирин“, док је на истој манифестацији 2011 године добила прву награду. Поред тога, Пренцова је такође добитница прве и друге награде на неколико песничке сусрете у Скопљу, Прилепу и Тетову. Године 2011 за необјављену песничку збирку „Поруке из мора“ Пренцова је добила прву награду коју сваке године додељује Дом културе „Кочо Рацин“ из Скопља. Пренцова живи у Скопљу. Уредница је у македонском књижевном часопису „Тренд“.

била публикована у часопису „Современост“ („Современост“) 2011 године. Своје песме и кратке приче (кратка лирска проза), осим у „Современост“, Пренцова је објављивала и у часописима „Акт“, „Разгледи“ и „Тренд“. Но, погледајмо пре свега основне особине поезије младе македонске песникиње пред којом, према нашем скромном мишљењу, стоје бројне књижевне, то јест песничке изазове.

2. Специфичности поезије Елене Пренцове

Ту ћемо издвојити неколико особина песничког стваралаштва Пренцове о којима сматрамо да су доминантни у њеним стиховима и које најбоље могу показати вредности њене поезије. Имамо у виду, пре свега, тематско-мотивске песничке елементе, стилске фигуре, то јест стилско-песничка изразна средства, интертекстуалност и деконструкцију, калиграме (песме-слике), као и постоколонијалну бинарну опозицију *Ја – Други*. То су, по нашем мишљењу, темеље песничког израза Пренцове које ћемо овде детаљније елаборирати, али њена поезија свакако има и других особина и њих ћемо бар споменути на маргинама наше анализе стихова ове младе македонске песникиње.

2.1. Тематско-мотивске аспекте

Као и у сву поезију, доминантна тема у стиховима Пренцове је љубав. Али, Пренцова нуди један широки спектар варијација те вечне теме. У њеној поезији љубав има много лица. Код Пренцове се, наиме, сусрећемо са стиховима о изгубљеној љубави, о неоствареној љубави, о љубави као љубав и о љубави као мржња, о нарцисоидности љубави, о сањарењу о истинској љубави, о љубави као не-љубав, о „смрти љубави“ и о нереализованој љубави као „пут до пакла“. Могли би све ове варијанте љубави свести на три опште категорије: тражена љубав, остварена љубав, изгубљена љубав. У првом и трећем сегменту, које смо детерминисали као „тражена љубав“ („потрага за љубављу“) и „изгубљена љубав“, може се приметити наглашена колоквијалност стиховног језика Пренцове што, свакако, није баш много типично за песничког књижевног стила. Али, у овој поезији све то има има своју врло значајну семантичку функцију. Наиме, већ идентификована отсућност љубави (или отсућност остварене љубави) сама по себи захтева отсућност јако израженог лирско-песничког језика. Симплифицирана језичка средства имплицирају симплификовано стање – отсућност љубави или не-љубав. Наша песникиња интуитивно предосећа да се такво свакодневно, сасвим обично стање може најбоље транслитерирати свакодневним, обичним говором. Међутим, у песничким сегментима који као тему имају категорију „остварена љубав“, млада македонска песникиња већ примењује, и то интензивно, стилско-песничка средства која, свакако, кореспондирају са идејом која се преноси као порука рецепијентима.

С друге стране, релације *љубав – мржња, живот – смрт, светлост – тама* и слично, уводе у овој поезији и бинарну опозицију *Ерос – Танатос*, то јест супротстављеност конструктивних наспрам деструктивних сила. У овој се поезији може имплицитно прочитати она филозофска мисао о опозитним структурама које граде читав наш свет – тамо где има живота има и смрти, где има љубави има и мржње, где има светлости има и таме. Или, другачије речено, нема живота без смрти и нема смрти без живота, нема љубави без мржње и нема мржње без љубави. У том смислу, у већини песама Пренцове може се наслутити код лирског субјекта оно чеховско изједначавање силе љубави и силе мржње. Онај познати и често употребљиван исказ „толико ме је волео да није могао да живи без мене“, као што је општепознато, Чехов је модификовао супротним значењем: „толико ме је мрзео да није могао да живи без мене“. Може се ту приметити и она супротстављеност материјализма идеализму.

Лирски субјекат је у потрази чији је циљ истинска, искрена, чиста, платонска љубав која, с друге стране, према поруке које ова поезија нама упућује, „значи бол до смрти“ и „казна“.

У сублимираном виду, у односу на тематско-мотивске аспекте поезије Пренцове, можемо закључити да у њеним стиховима постоје бројне сегменте који су од суштинског значаја, а то су љубав, мржња, усамљеност (самоћа), нарцисоидност, хипокризија, феминизам, вечито незадовољство човека од онога што је постигнуто и његова вечита тежња ка новим, ка непознатим, реконструкција легенде у стилу постмодернизма, библиске рефлексije итд. Свакако, то су оне вечне теме и мотиве које се јављају у читавој књижевности, али и у читавој уметности још из античких времена и са којима се сусрећемо кроз читавог њеног дијахрониског развоја све до данас. Међутим, млада македонска песникиња ствара један свој специфичан семантички код у току њихове песничке транскрипције и трансформације. Као илустрација може нам послужити следеће: изражена непоколебљива скепса у односу на постојање аутентичне духовне љубави („љубав/ је само реч за коју/ не постоји одговарајући/ еквивалент у реалности“) у сваком случају претставља песничку модификацију и редукцију Ероса у искључиво животињски инстинкт, а та песничка импресија зачињена је категоријама нарцисоидност, хипокризија и мржња.

2.2. Метафорична метонимија

Поред видљивог присуства колоквијалности у песничком изразу Пренцове, у њезиној се поезији сусрећемо и са бројним стилским изражајним средствима. Ово се, пре свега, односи на следеће стилске фигуре и песничке дескрипције: метафора, компарација, оксиморон, персонификација, хипербола, метонимија, синегдоха, ефекат очуђења, опозиција *Ерос – Танатос*, огледална (зрцална) структура, присуство двају лирских субјекта, опозиција *идеализам – материјализам*.

Метафора има особито место и специфичну функцију у песничком језику Пренцове. Наиме, метафора је доминантна стилска фигура у њеној поезији, а специфичност њене функције можемо сагледати у томе што је помоћу ње омогућено међусобно изједначавање двају лирских субјекта који су типични у њеној поезији. То изједначавање, свакако, функционише и у поредбеним песничким структурама која се јављају у облику метафоре: оба лирска субјекта су као (прилике на) „Сунце дана“, „Месеца у ноћи“, „слободна птица на небу“, „вода у земљи“; дан се идентификује светлошћу, ноћ месецом, свет љубављу, међутим љубављу се идентификују и оба лирска субјекта.

Метафоричним елементима сусрећемо се, на пример, и у „тројној“ песми (три песме једним насловом означени римским бројевима – I, II, III) у збирци „Ја“ са насловом „Суза у оку“, која се може читати као „једна песма у два огледала“ због њихове идентичне и симетричне структуре. Наслов песме је, заправо, метафора о оба два лирска субјекта посебице – и први и други субјекат добијају исту ознаку: „суза у оку“ (они су два „подједнака“ субјекта), док у трећој песми та је иста метафора већ ознака о оба два лирска субјекта (они су „једно“). Нема сумње да синтагма „суза у оку“ функционише као компарација, то јест као метафора – „ја сам суза у оку“, „ти си суза у оку“, „обојица смо суза у оку“ (отсутност прилога *као* ни у ком случају не значи да његово значење није присутно у поредбеном песничком конструкту). Међутим, ова метафорична конструкција, на нивоу трију песама, функционише и као синегдоха (део о целини/ *pars pro toto*), а општепозната је чињеница да синегдоха има метонимиски карактер. То, свакако, значи да ауторица Пренцова тражи и налази једноставна изразна средства која се, пак, на нивоу теориских дескрипција идентификују и читавају као врло сложене метафорично-метонимиске структуре. Овим се још једном потврђује теза

да књижевно-теориски појмови *метафора* и *метонимија* имају додирне тачке, то јест да је метафора метонимична и да је метонимија метафорична, као и то да би могли, и то врло често, говорити о метафорично-метонимским и о метонимско-метафоричним семантичким конструкцијама.

И оксиморон се као стилско изразно средство врло често сусреће у поезији Пренцове: *Чујем твој мук, Замрзнуло сунце, Осушене воде, мук говори, додир говори, осекајна суровост, смрт љубави, искрени лажов, једина радост/ била му је туга*, па чак и цела једна песма са насловом „Пољубац“: „Мрзила је њега/ својим/ пољупцима“ и слично. Помоћу овакве и сличне песничке сегменте постиже се онај такозвани „ефект очуђења“, појам који својом оперативношћу излази ван граница песничке структуре и улази у области адресата, реципијента, у нашем случају читаоца. И уистини „очуђује“ она истинита и уверљива песничка порука Пренцове о „егоизму љубави“ („ја те волим ради себе“). Оксиморонска обележја сусрећемо чак и у насловима неких песама: „Победник је онај који губи“, „Златна рибица без жеља“, „Витезови не умиру славно“ итд.

У поезији Пренцове се персонификацијом постиже један вид иницијацијског ефекта – подстрекнути, оживети љубав. Управо због тога није уопште случајно то што трагове типичног песничког говора сусрећемо у форми антропоморфизираних апстракција: „Срећа има лик/ а то је твоје лице, то је твоје тело“; „Потребан је један шепат/ који ће заспати на твојим уснама“; „љубав умире“; „тишина је глува“ и слично. Своје персонифициране форме добијају и *цвет, сунце, ноћ, живот*.

Хипербола није нека врло честа тропа у песничком изразу Пренцове. Међутим, сусрећемо се овде са једном наративном супстанцом која је неуобичајено уметнута у њене стихове. Наиме, реч је о хиперболизираним предикативним перформансама лирског субјекта (у наратологији се то назива *функција лика*, или *актант*) које манифестују даљну (и предвидљиву) песничку потрагу: „Заледила би Сунце/ када би то тражио/ и запалила би Месец у огањ/ за тебе... Могу исушити све воде на Земљи/ похтеш ли само“ и слично.

2.3. *Интертекстуалност/ Деконструкција*

Песнички линк са традицијом у поезији Пренцове је особито присутан у њеној трећој, то јест у најновијој збирци са насловом „Поруке из мора“ (2011). Две су песме у овој збирци посвећене славном македонском песнику Ацу Шопову. Ове две песме, заправо, претстављају деконструкцију познате антологиске песме Шопова са насловом „У тишини“ („Ако имаш нешто неизречено/ нешто што те притиска и пече,/ закопај га у добоку тишину –/ тишина ће сама да га рече“).² Наша песникиња користи тишину као хипотекст да би створила нову песничку структуру са својим хипертекстом: „*Молим те/ сам закопала/ у најдубоку// тишину.// Зезнуо сам је.// Сада ни она/ не може/ да га рече*“.

У неким својим песмама Пренцова такође успоставља интертекстуалну деконструкциску комуникацију са поезијом Коче Рацина из његове збирке „Бела праскозорја“. Ово се односи на наслову првог циклуса у збирци „Поруке из мора“ („Бела праскозорја у једној пустој земљи“), али са Рациновим песмама „Печал“ и „Татунчо“ кореспондирају и стихови једне ненасловљене песме која почиње стихом „Веровала сам да сам центар...“. Код Рацина имамо космополитску идеју о срцу које ће збрати у себи читав свет, као и идеју о читавом свету као своју кућу, као свога дома, док код Пренцове читамо: „Недостаје ми материнска љубав/ за читав људски род“.

² Ову је песму Аце Шопова на српском језику превео професор Мирољуб Стојановић. Види: Мирољуб М. Стојановић, Писац ствара домовину: о самоосвешћењу македонске књижевности, Свен, Ниш, 2004, стр. 268.

Пренцова деконструише и Шекспировог Хамлета: „Љубити или не? –/ питање је које се не сме/ никада/ поставити.../ Зато,/ мој Хамлете, ти/ никада/ ниси пронашао/ прави одговор“. Чак се и Фројдова психоанализа о сну деконструише („Лудило Фројда“), док се библиска Ева трансформише у модерну феминисткињу: „Зато сам посегла по читавом дрвету./ Оголила га од свих плодова,/ ижвакала му лишће/ и пресекла гране,/ да не би поново/ родило/ нове плодове/ који искушавају.../ Мушкарац/ није био у игри./ Никада није ни био“.

Интересантан је и врло провокативан песнички експеримент Пренцове да деконструише популарне бајке, тачније речено јунакиње у бајкама. Реч је о песми са насловом „Девојке из бајке“: „Пепељуга/ је поломила стаклену ципелицу,/ Успавану љепотицу/ мучи несаница,/ Снежана/ је поцрнела свој тен у соларијуму,/ Црвенкапа/ је оденула бунду,/ Девојчица са шибицама/ пали цигарету.../ Принчеви су им отказали љубав“. Порука је врло јасна – свет бајке уопште није идентичан са светом сурове реалности.

Деконструкциска се контаминација може приметити и у насловима неких песама ове македонске песникиње: „Победник је онај који губи“, „Златна рибица без жеља“, „Десерт се може конзумирати и без главног јела“, „Витезови не умиру славно“, „Првога априла ја се маскирам у себе“, „Ако ти се не допада свет у коме живиш – промени канал“.

2.4. Калиграми

Као песничка форма калиграм се појавио још у античком периоду. То је такозвана *carmina figurata*, то јест *carmen figuratum* или *песма-слика*. Овај је стихотворни облик био особито негован у доба барока, али појављивао се и у каснијој књижевности. Као графички стих калиграм упућује на симболичко значење песме (*technopaignija*). То су, у ствари, песме у које песничка форма ствара значење, синтакса генерира семантику. У новијој светској књижевности калиграм је актуелизовао Гијом Аполинер који је 1914 године објавио своје прве калиграмске песме које је он називао „лирске идеограме“. Већ је 1918 године Аполинер објавио своју песничку збирку са насловом „Калиграми“ што је претстављало један смели корак ка симбиози уметности речи и сликарске уметности. У том смислу, врло су илустративне његове песме-слике у форми кише, човека, Ајфелове куле, коња итд.

Елена Пренцова је унела калиграме у својој поезији још у другој збирци са насловом „Она“, а неколико песме-слике су објављене у збирци „Поруке из мора“. У збирци „Она“ има укупно седам калиграмских песама у разним формама као срце, валови, око, ноте, број 17.

Како, на који начин функционише лирски идеограм у поезији Пренцове? Валовити стих „У океану суровости је изгубила своју љубав“, на пример, сачињава песму „Изгубљена љубав“. Песничка синтагма „океан суровости“ ознака је за означени немир због „изгубљене љубави“, и то на плану садржине. Валовитост стиха је такође ознака за означени немир, али сада већ на плану форме. С друге стране, „океан суровости“ је метафора о немиру због изгубљене љубави. То значи да би овај стих могли транскрибирати у следећи колоквијални исказ: „Моја је душа немирна као што је немирни сурови океан“. У том контексту, вал је из валовите песме метонимија за сурови океан, а то у даљним импликацијама значи узнемиреност због изгубљене, неостварене љубави. На тај је начин наша песникиња успела у калиграму који је састављен само од једног јединог валовитог стиха ујединити у функционалној песничкој симбиози садржину и форму, али и метафору и метонимију. На такав су начин, уосталом, структуриране и преостале лирске идеограме у збирци „Она“, а могли

би ту издвојити песму „Боје дуге“. У збирци „Поруке из мора“ калиграмску форму имају, на пример, песме „Сећање“ и „Ја сам море“.

2.5. *Ја vs. Други*

Бинарну опозицију *Ја vs. Други* (*Ја vs. алтеритет*) у поезији Пренцове налазимо, пре свега, у постојању, то јест у увођењу два лирска субјекта у њеним песмама. Премда је уобичајено да нас кроз осећајни песнички свет једне песме или, пак, једне или више песничких збирки води један повластени лирски субјект са позиције своје тачке гледишта, ипак је млада ауторица увела алтернативну тачку гледишта, то јест алтернативног лирског субјекта. Наиме, први лирски субјект је „Она“ (женски аспект), а други (алтернативни) лирски субјект је „Он“ (мушки аспект). Као основне формалне показатеље за овако изведену дистинкцију нама ће послужити граматичке категорије рода и броја. На пример, у песми „Зашто ме не волиш“ из збирке „Ја“ лирски се субјект декларише кроз једнинску глаголску л-форму женскога рода: „запалила би“, „волела би тебе“, „била би теби“ и слично. Већ у песми „Ти и ја“ у тој истој збирци можемо идентификовати другог лирског субјекта који је препознатљив помоћу придева (једнинска форма мушкога рода): „Бићу слеп“, „Бићу нем“. То, свакако, значи да су лирски субјект и лирски објекат промениле своје позиције – лирски субјект постаје лирски објекат, а лирски објекат постаје лирски субјект. Или, са тачке гледишта наратологије, ауторица ставља у функцију двојицу „наратора“, то јест две фокализантне тачке.

Та песничка структура са два лирска субјекта омогућује ауторци да развија своју поруку, да обогаћује песнички говор на семантичком нивоу. Пошто нас имплицитно потсећа на ону древну истину да је за љубав (али и за мржњу) потребно двоје, Пренцова нас потсећа на још нешто: на то да кад је у питању љубав, велики број природних закона постају неважећи. Наиме, у љубави (и у поезији) две се душе уједињују и постају – једно ($1+1=1$). А заправо то Пренцова показује помоћу два лирска субјекта у њеној песничкој експресији.

У неке своје песме Пренцова показује скепсу у вези постојања истинске, аутентичне љубави. Али оваква се њена на први поглед беспрекорно чврста и непоколебљива позиција релативизира управо увођењем бинарне опозиције *Ја – Други* где је *Други Он (Онај)* који не зна/ не уме/ нема жељу узвратити истинској (аутентичној) љубави коју даје *Ја*. То свакако значи да, ипак, постоји аутентична љубав, али само код *Ја*. Не би могли тврдити да је ту реч о неку песничку замку или, пак, о контрадикторности у овој поезији, већ једноставно Пренцова препушта читаоцу стваралачку креативну позицију да он донесе свој закључак на основу сопствених менталних и емоционалних специфика, као и на основу свога личног (субјективног) животног искуства. С друге стране, могло би се рећи да се ту релативизира и могућност прецизне детерминације субјекта који не узвраћа аутентичну љубав јер општепознато је да *Ја сам Други*, а *Други је Ја*. И управо је то, уосталом, једна од особина која ову поезију младе македонске песникиње чини привлачном, читљивом, провокативном и у исто време лепом.

3. Закључак

Суштинска особина поезије македонске песникиње Елене Пренцове је једноставност њеног песничког израза. Али у том једноставном стихотворном стилу уграђена је сложена полисемија помоћу бројне песничке поступке. У процесу стварања песме Пренцова се не плаши експериментирати, тражити новог израза или већ позната песничка средства, теме и мотиве трансформирати у нову поезију са другачијим, сасвим различитим порукама. Такав је, свакако, пример са традиционалним

калиграмима које се у овој поезији врло успешно и вешто практикују у једном савременом, постмодернистичком духу. С друге стране, Пренцова показује смелост и у модернизацији семантичког кода своје песничке експресије. Деконструкције у њеној поезији понекад стижу и до радикална, екстремно нова значења чиме она успева постићи онај ефекат очуђења.

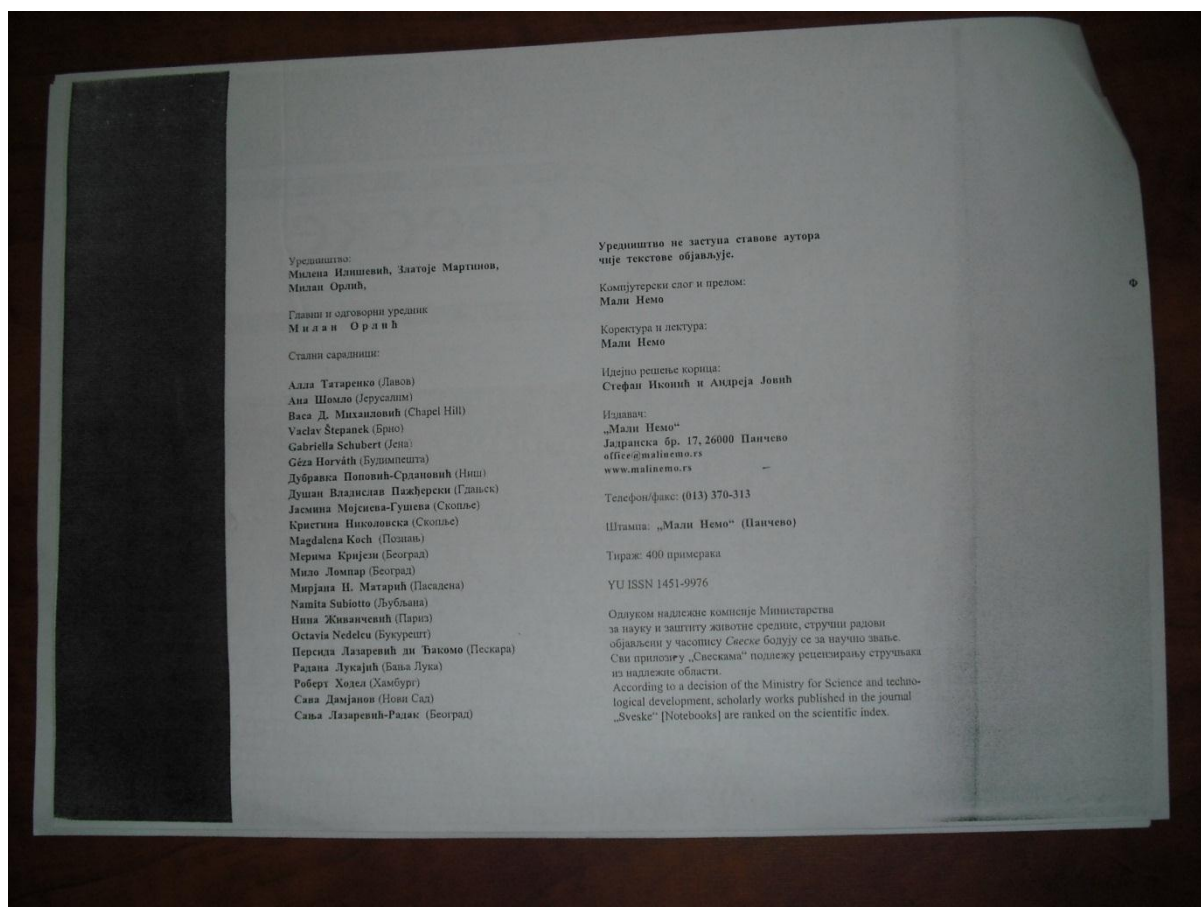
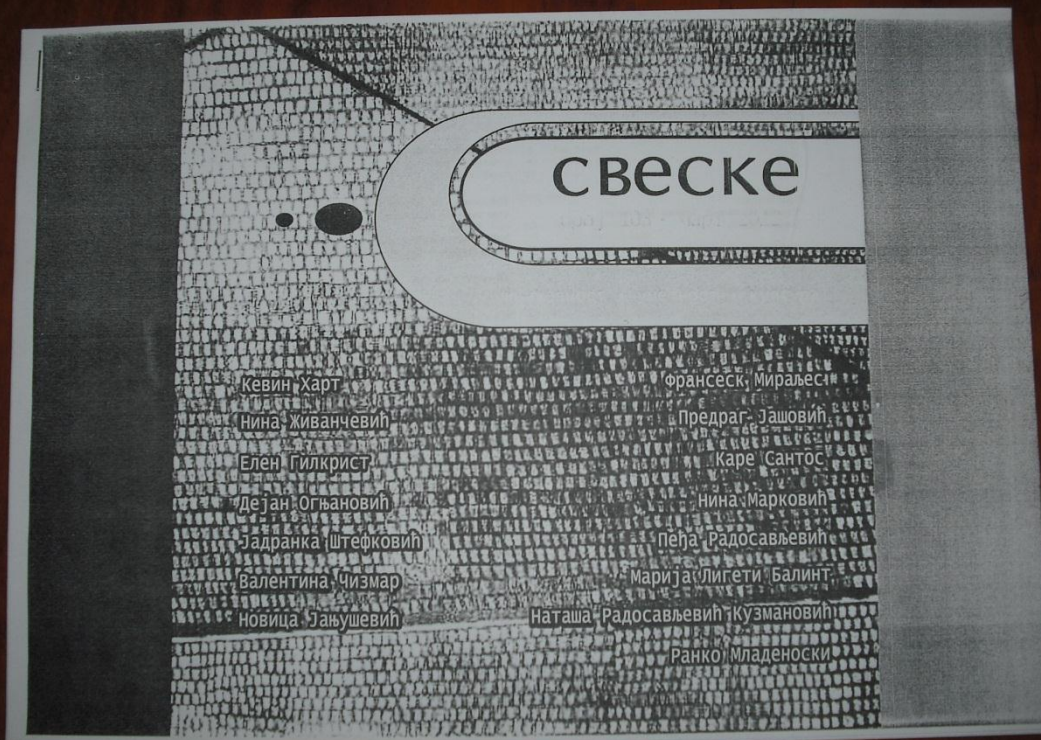
У прве две збирке Елене Пренцове („Ја“ и „Она“) доминантан је лирско-љубавни интимизам, док у најновијој збирци („Поруке из мора“) наша песникиња већ гради један рефлексивно-филозофски песнички дискурс са сложенијим стваралачким поступцима и упућивањем, свраћањем ка прошлости, легенде, фолклора, Библије, као и према македонске песничке традиције. Све то свакако говори о зрењу ове македонске песникиње и о њеном сигурном и непоколебљивом корачању на сцени македонске, али и на једној широј сцени балканске уметничке књижевности.

THE POETIC WORLD OF ELENA PRENDZHOVA

(Summary)

The Macedonian young poet Elena Prendzhova has been intensively building her poetic world with poetry collections, participation in poetry events and literary awards for her poetry for several years. Her poetry is based on love and reflective-philosophical motifs and themes. Namely, in the first ("I") and the second ("She") poetry collection love themes are dominant, while in her latest collection of poems ("Messages from the sea") there is a noticeable expansion of perspectives towards the reflective, the contemplating poetic word.

In terms of poetic expression means, Prendzhova uses the usual stylistic devices, but she also makes a very interesting and easily readable metaphorisation of metonymy and metonymisation of metaphor. References to folklore and the cultural world heritage in general lead this poetry to the area of intertextuality and deconstruction. As an illustration, we will mention the tales Prendzhova turns to, and this applies especially to the deconstruction of the famous girls-characters from the popular magic stories. The creative layers of her poetry also include the opposition *I – The other* both on an individual and a general cultural plan, as well as the lyrical ideograms, i.e. calligrams which have an important function in these poems by the Macedonian poet who is undoubtedly in store for a successful poetic future.

Уредништво:
Милена Илићевић, Златоје Мартиновић,
Милан Ораћ

Главни и одговорни уредник
Милан Ораћ

Стални сарадници:

Александар Татаренко (Лавов)
Ана Шемло (Јерусалим)
Васа Д. Михаиловић (Chapel Hill)
Vaclav Stepanek (Брно)
Gabriella Schubert (Јена)
Géza Horváth (Будимпешта)
Дубравка Поповић-Срдановић (Ниш)
Душан Владислав Паљереки (Гданск)
Јасмина Мојсиса-Гушева (Скопље)
Кристина Николовска (Скопље)
Magdalena Koch (Познан)
Мерима Кријези (Београд)
Мило Ломпар (Београд)
Мирјана Н. Матарих (Пасадена)
Namita Subiotto (Љубљана)
Нина Живанчевић (Париз)
Ostvia Nedelcu (Букурешт)
Периса Лазаревић де Ђакомо (Пескара)
Радана Лукајих (Бања Лука)
Роберт Хозеа (Хамбург)
Сава Дамјанов (Нови Сад)
Сава Лазаревић-Радак (Београд)

Уредништво не заступа ставове аутора
чије текстове објављује.

Компјутерски слог и прелом:
Мали Немо

Коректура и лектура:
Мали Немо

Идејно решење корица:
Стефан Иконић и Андреја Јовић

Издавач:
„Мали Немо“
Јадранска бр. 17, 26000 Панчево
a@malinemo.rs
www.malinemo.rs

Телефон/факс: (013) 370-313

Штампа: „Мали Немо“ (Панчево)

Тираж: 400 примерака

YU ISSN 1451-9976

Одлуком надлежне комисије Министарства
за науку и заштиту животне средине, стручни радови
објављени у часопису *Свеске* бодују се за научно знање.
Сви прилози у „Свескама“ подлежу рецензирању стручњака
из надлежне области.
According to a decision of the Ministry for Science and techno-
logical development, scholarly works published in the journal
„Sveske“ [Notebooks] are ranked on the scientific index.

песнички свет елене пренцове

ранко младеноски

Апстракт: Елена Пренцова је млада македонска песникиња која је објавила три песничке збирке: *Ја* (2006), *Она* (2009) и *Поруке из мора* (2011). Пренцова је такође врло активна у периодичи, учествовала је на многобројним песничким манифестацијама, а добитница је и бројних књижевних награда за своју поезију. У стиховима Пренцове доминантна тема је љубав, а њен једноставни израз крије у себи једну врло сложену песничку структуру. Поред тога, у поезији ове македонске песникиње практикују се интертекстуалност и деконструкција, док калиграмске песме чине њену поезију посебном, специфичном. Пренцова је, напиме, песникиња за коју се може рећи да јој предстоји успешна књижевна будућност у македонској књижевности, али и шире на балканским песничким просторима.

Кључне речи: македонска поезија, интертекстуалност, деконструкција, калиграми, алтеритет

УВОД

У савременој македонској поезији, код млађих аутора, већ се неколико година издваја песникиња Елена Пренцова својим специфичним песничким сензибилитетом, а уметничко-естетска вредност њене поезије валоризована је са неколико домаћих и међународних књижевних награда. Три песничке збирке ове младе македонске песникиње (*Ја* 2006, *Она* 2009 и *Поруке из мора* 2011), њено учествовање на многобројним песничким манифестацијама у Македонији и у суседним земљама, вишегодишња присутност у македонској књижевној периодичи (поезијом,

лирском прозом и есејистиком), али и књижевне награде које је добила, сасвим довољно говоре о брзом напредовању једног младог аутора у савременим македонским књижевним токовима.¹

Пренцова је дебитовала једном доминантно колоквијалном песничком експресијом у првој песничкој збирци, док је у својој другој песничкој књизи експериментовала калиграмским изразом. Већ је у трећој стихотворној збирци ова македонска песникиња показала један, рекли бисмо, очекиван прогрес у односу на стилско обогаћивање песама. Ово сасвим природно напредовање у песничком занату може се приметити и у бројним текстовима објављеним у књижевним часописима, а у том смислу бисмо издвојили и потенцирали песму са насловом *Луну у поврај* (*Луну во поврај*) за коју је Пренцова добила награду на Мелничким вечерима поезије и која је била публикована у часопису „Савременост“ („Современост“) 2011 године. Своје песме и кратке приче (кратка лирска проза), осим у часопису „Савременост“, Пренцова је објављивала и у часописима „Акт“, „Разглед“ и „Тренд“. Но, погледајмо пре свега основне особине поезије младе македонске песникиње пред којом, према нашем скромном мишљењу, стоје бројни књижевни, то јест песнички изазови.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ПОЕЗИЈЕ ЕЛЕНЕ ПРЕНЦОВЕ

Издвојићемо неколико особина песничког стваралаштва Пренцове за које сматрамо да су доминантне у њеним стиховима и које најбоље могу показати вредности њене поезије. Имамо у виду, пре свега, тематско-мотивске песничке елементе, стилске фигуре, то јест стилско-песничка изражајна средства, интертекстуалност и деконструкцију, калиграме (песме-слике), као и постколонијалну бинарну опозицију *Ја – Други*. То су, по нашем мишљењу, темељи песничког израза Пренцове које ћемо овде детаљније елаборирати, али њена поезија свакако има и других особина и њих ћемо бар споменути на маргинама наше анализе.

Тематско-мотивски аспекти

Као што је случај у поезији уопште, доминантна тема у стиховима Пренцове је љубав. Али, Пренцова пуни један широки спектар варијација те вечне теме. У њеној поезији љубав има много лица. Код Пренцове се, напиме, сусрећемо са стиховима о изгубљеној љубави, о неоствареној љубави, о љубави као љубави и о љубави као мржњи, о нарцисоидности љубави, о сањарењу о истинској љубави, о љубави као не-љубави, о „смрти љубави“ и о нереализованој љубави као „путу до пакла“. Могли бисмо све ове варијанте љубави све-

¹ Елена Пренцова је рођена 1985. године у Скопљу, Република Македонија. Дипломирала је енглески језик и књижевност на Филозофском факултету „Блаже Конески“ у Скопљу, где је данас постдипломац и припрема свој магистарски рад. Пренцова је објавила три песничке збирке: *Ја* (2006), *Она* (2009) и *Поруке из мора* (2011). Такође објављује поезију, прозу, есеје и превеле у македонским и страним књижевним часописима. Учествовала је на многобројним песничким фестивалима, научним скуповима, радионицама, књижевним колонијама и песничким читањима у Македонији, Бугарској и Албанији. Већ неколико година учествује на Међународној манифестацији Струшке вечери поезије, а својим је песмама заступљена у антологији *Млада македонска поезија* (2009) у издању Струшке вечери поезије. У оквиру бугарске песничке манифестације Мелничке вечери поезије 2007. године Пренцова је добила специјалну награду „Ирин Пирин“, док је на истој манифестацији 2011. године добила прву награду. Поред тога, Пренцова је такође добитница прве и друге награде на неколико песничких сусрета у Скопљу, Прилепу и Тетову. Године 2011. за необјављену песничку збирку *Поруке из мора* Пренцова је добила прву награду коју сваке године додељује Дом културе „Кочо Рацин“ из Скопља. Пренцова живи у Скопљу. Уредница је у македонском књижевном часопису „Тренд“.

сти на три опште категорије: тражена љубав, остварена љубав, изгубљена љубав. У првом и трећем сегменту, које смо детерминисали као „тражена љубав“ („по-трага за љубављу“) и „изгубљена љубав“, може се приметити наглашена колоквијалност стиховног језика Пренцове што, свакако, није баш много типично за песнички књижевни стил. Али, у овој поезији све то има своју врло значајну семантичку функцију. Наиме, већ идентификована одсутност љубави (или одутност остварене љубави) сама по себи захтева одсутност јако израженог лирско-песничког језика. Симплификована језичка средства имплицирају симплификовано стање – одсутност љубави или не-љубав. Наша песничка интуитивно предосећа да се такво свакодневно, сасвим обично стање може најбоље транслитерирати свакодневним, обичним говором. Међутим, у песничким сегментима који као тему имају категорију „остварена љубав“, млада македонска песничка већ примењује, и то интензивно, стилско-песничка средства која, свакако, кореспондирају са идеом која се преноси као порука реципијентима.

С друге стране, релације *љубав – мржња, животи – смрт, светлост – tama и слично*, уводе у ову поезију и бинарну опозицију *Ерос – Танатос*, то јест супротстављеност конструктивних наспрам деструктивних сила. У овој се поезији може имплицитно прочитати она филозофска мисао о опозитним структурама које граде читав наш свет – тамо где има живота, има и смрти; где има љубави, има и мржње; где има светлости, има и таме. Или, другачије речено, нема живота без смрти и нема смрти без живота, нема љубави без мржње и нема мржње без љубави. У том смислу, у већини песама Пренцове може се наслутити код лирског субјекта оно Чеховљево изједначавање силе љубави и силе мржње. Онај познати и често употребљаван исказ „толико ме је волео да није могао да живи без мене“, као што је опипљиво, Чехов је модификовао супротним значењем: „толико ме је мрзео да није могао да живи без ме-

не“. Може се ту приметити и она супротстављеност материјализма идеализму. Лирски субјект је у потрази чији је циљ истинска, искрена, чиста, платонска љубав која, с друге стране, према порукама које ова поезија нама упућује, „значи бол до смрти“ и „казну“.

У сублимираном виду, у односу на тематско-мотивске аспекте поезије Пренцове, можемо закључити да у њеним стиховима постоје бројни сегменти који су од суштинског значаја, а то су љубав, мржња, усамљеност (самоћа), нарисоидност, хипокризија, феминизам, вечито незадовољство човека оним што је постигнуто и његова вечита тежња ка новом, ка непознатом, реконструкција легенде у стилу постмодернизма, библијске рефлексije итд. Свакако, то су оне вечне теме и мотиви које се јављају у читавој књижевности, али и у читавој уметности још од античких времена и са којима се сусрећемо кроз читав њен дијахронски развој све до данас. Међутим, млада македонска песничка ствара један свој специфичан семантички код у току њихове песничке транскрипције и трансформације. Као илустрација може нам послужити следеће: изражена непоколебљива скенса у односу на постојање аутентичне духовне љубави („љубав! је само реч за коју/ не постоји одговарајући еквивалент у реалности“) у сваком случају представља песничку модификацију и редукцију Ероса у искључиво животињски инстинкт, а та песничка импресија зачињена је категоријама нарисоидност, хипокризија и мржња.

Метафорична метонимија

Поред видљивог присуства колоквијалности у песничком изразу Пренцове, у њеној се поезији сусрећемо и са бројним стилским изражајним средствима. Ово се, пре свега, односи на следеће стилске фигуре и песничке дескрипције: метафора, поређење, оксиморон, персонификација, хипербола, метонимија, синекдоха, ефекат очуђења, опозиција *Ерос – Танатос*, огледал-

осветљења

ска структура, присуство двају лирских субјекта, опозиција *идеализам – материјализам*.

Метафора има посебно место и специфичну функцију у песничком језику Пренцове. Наиме, метафора је доминантна стилска фигура у њеној поезији, а специфичност њене функције можемо сагледати у томе што је помоћу ње омогућено међусобно изједначавање двају лирских субјекта који су типични у њеној поезији. То изједначавање, свакако, функционише и у поређењем песничким структурама која се јављају у облику метафоре: оба лирска субјекта су као „Сунце дана“, „Месец у пољу“, „слободна птица на небу“, „вода у земљи“, дан се идентификује светлостој, ноћ месецом, свет љубављу, међутим љубављу се идентификује и оба лирска субјекта.

Са метафоричним елементима сусрећемо се, на пример, и у „тројној“ песми (три песме насловљене једним насловом означени римским бројевима – I, II, III) у збирци *Ја са насловом Суза у оку*, која се може читати као „једна песма у два огледала“ због њихове идентичне и симетричне структуре. Наслов песме је, заправо, метафора о оба лирска субјекта понаособ – и први и други субјект добијају исту ознаку: „суза у оку“ (они су два „подједнака“ субјекта), док је у трећој песми та иста метафора већ ознака оба лирска субјекта (они су „једно“). Нема сумње да синтагма „суза у оку“ функционише као поређење, то јест као метафора – „ја сам суза у оку“, „ти си суза у оку“, „обоје смо суза у оку“ (одсутност прилога као ни у ком случају не значи да његово значење није присутно у поређебеном песничком конструкту). Међутим, ова метафорична конструкција, на нивоу трију песама, функционише и као синекдоха (део о целини/pars pro toto), а општепозната је чињеница да синекдоха има метонимијски карактер. То, свакако, значи да ауторка Пренцова тражи и налази једноставан изражајни средства која се, пак, на нивоу теоријских дескрипција идентификују и очитавају као врло сложене метафорично-метонимске структуре. Овим се још једном потврђује теза да књижевно-те-

оријски појмови *метафора* и *метонимија* имају додирне тачке, то јест да је метафора метонимична и да је метонимија метафорична, као и то да бисмо могли, и то врло често, говорити о метафорично-метонимским и о метонимско-метафоричним семантичким конструкцијама.

И оксиморон се као стилско изражајно средство врло често сусреће у поезији Пренцове: *Чујем швој мук, Задржало сунце, Осушене воде, мук говори, додир говори, осећајна суровост, смрт љубави, искрени лажов, једина радости/ била му је туга*, па чак и цела једна песма под насловом *Пољубав: Мрзела је њеза/ својим/ пољубцима* и слично. Помоћу оваквих и сличних песничких сегмената постиже се онај такозвани „ефект очуђења“, појам који својом оперативношћу излази ван граница песничке структуре и улази у области адресата, реципијента, у нашем случају читаоца. И уистину „очуђује“ она истинита и уверљива песничка порука Пренцове о „егонизму љубави“ (*ја те волим ради себе*). Оксиморонска обележја сусрећемо чак и у насловима неких песама: *Победник је онај који губи, Злајна рибица без жешта, Вишњови не умиру славно* итд.

У поезији Пренцове се персонификацијом постиже један вид иницијацијског ефекта – подстрекнути, оживети љубав. Управо због тога није уопште случајно то што трагове типичног песничког говора сусрећемо у форми антропоморфизираних апстракција: *Срећа има лика/ а шо је швоје лице, шо је швоје тело; Пошребан је један швајш/ који не заспаши на швојим уснама; љубав умире; швајшина је глупа* и слично. Своје персонификоване форме добијају и *цвети, сунце, ноћ, животи*.

Хипербола није врло чест троп у песничком изразу Пренцове. Међутим, овде се сусрећемо са једном наративном супстанцом која је необичнајено уметнута у њене стихове. Наиме, реч је о хиперболизованим предикативним перформансама лирског субјекта (у наратологији се то назива *функција лика*, или *активни*) које манифестују даљну (и предвидљиву) песничку потрагу: *Заледела бих Сунце/ када би шо изражело/ и за-*

осветљења

пазила бих Месец у огњу/ за шебе... Могу искушати све
воде на Земљи/ похитати ли само и слично.

Инијершкисвалност/ Деконструкција

Песнички линк са традицијом у поезији Пренцове је особито присутан у њеној трећој, то јест у најновијој збирци *Поруке из мора* (2011). Две су песме у овој збирци посвећене славном македонском песнику Ану Шопову. Ове две песме, заправо, претстављају деконструкцију познате антологијске песме Шопова *У шипини* (Ако имам нешто неизречено/ нешто што је ирришиска и бече/ закопај га у добоку шипину –/ шипина не сама да га рече).² Наша песничка користи типичну као хипотекст да би створила нову песничку структуру са својим хипертекстом: "Молим те/ сам закопај га/ у најдубоку/ шипину./ Зезнуо сам је./ Сада ни она/ не може/ да га рече.

У неким песмама Пренцова такође успоставља интертекстуалну деконструкцију комуникацију са поезијом Коче Рашина из његове збирке *Бела праскосорја*. Ово се односи на наслову првог циклуса у збирци *Поруке из мора* („Бела праскосорја у једној пустој земљи“), али са Рашиним песмама *Печал* и *Тајно* кореспондирају и стихови једне ненапољене песме која почиње стихом *Веровала сам да сам центар*... Код Рашина срећемо космополитску идеју о срцу које не сабрају у себи читав свет, као и идеју о читавом свету као својој кући, као свом дому, док код Пренцове читамо: *Недошале ми мајеринска љубав/ за чисти људски род.*

Пренцова деконструје и Шекспировог *Хамлета*: *Љубиши или не? –/ љубав је које се не сме/ никада/ посавијати./ Зайо, мој Хамлете, ши/ никада/ ниси пронашао/ прави одговор.* Чак се и Фројдова психоанализа о сну деконструје (*Људило Фројда*), док се библијска Ева трансформира у модерну феминистичку:

² Ову песму Ана Шопова на српски језик превео је професор Мирољуб Стојановић. Види: Мирољуб М. Стојановић, *Писац сликара дошати: о самоопредељу македонске књижевности*, Свеп, Ниш, 2004, стр. 268.

Зайо сам посегла до чистијом дрвешу./ Оголила га од свих плодова/ исжакала му лишће/ и пресекала гране./ да не би поново/ родило/ нове плодове/ који искушавају./ Мушкарца/ није био у игри/ Никада није ни био.

Интересантан је и врло провокативан песнички експеримент Пренцове да деконструје популарне бајке, тачније речено јунакиње у бајкама. Реч је о песми *Девојке из бајке: Пећељуга* је поломила *свакелу цицелицу*./ *Успавану љубицу*./ мучи несаница./ *Снежана* је појамнела свој шен у соларијуму./ *Пренкаша* је оденула бунду./ *Девојчица са шибницама* били цигарети./ *Принчеви* су им ошкарели љубав. Порука је врло јасна – свет бајке уопште није идентичан свету сурове реалности.

Деконструкција се контаминација може применити и у насловима неких песама ове македонске песничке: *Победник је онај који губи*, *Злајна рибица без жеља*, *Десерт се може конзумирају и без главног јела*, *Вишезови не умиру славно*, *Првога априла ја се маскирам у себе*, *Ако ти се не дојдаш свету у коме живиш – промени канал*.

Калиграми

Као песничка форма, калиграм се појавио још у античком периоду. То је такозвана *carmina figurata*, то јест *carmen figuratum* или *песма-слика*. Овај је стихотворни облик био особито негован у доба барока, али појављивао се и у каснијој књижевности. Као графички стих, калиграм упућује на симболичко значење песме (*teichopaignija*). То су, у ствари, песме у којима песничка форма ствара значење, синтакса генерише семантику. У новијој светској књижевности калиграм је актуелизовао Гијом Аполинер објавивши 1914. године своје прве калиграмске песме које је он називао „лирске калиграми“. Бех је 1918. године Аполинер об-

осветљења

јавно песничку збирку под насловом *Калиграми*, што је представљало један смисли корак ка симболичкој уметности речи и сликарској уметности. У том смислу, врло су илустративне његове песме-слике у форми криве, човека, Ајфелове куле, коња итд.

Елена Пренцова је унела калиграме у своју поезију још у другој збирци *Она*, а нешто касније песмама-сликама је објављено у збирци *Поруке из мора*. У збирци *Она* има укупно седам калиграмских песама у различитим формама (срце, таласи, око, ноге, број 17).

Како и на који начин функционисао лирски калиграм у поезији Пренцове? Таласаста стих *У океану суровости је изгубила своју љубав*, на пример, сачињава песму *Изгубљена љубав*. Песничка синтагма „океан суровости“ означава је та означени немир због „изгубљене љубави“, и то на плану садржине. Важност стиха је такође означава за означени немир, али сада већ на плану форме. С друге стране, „океан суровости“ је метафора немира због изгубљене љубави. То значи да бисмо овај стих могли транскрибовати у следећи калиграмски исказ: „Моја је душа немирна као што је немирни сурови океан.“ У том контексту, талас из таласасте песме је метонимија за сурови океан, а то у даљим импликацијама значи униформност због изгубљене, неосвојене љубави. На тај је начин наша песничка успела да у калиграму који је састављен само од једног јединог таласастог стиха уједини у функционалној песничкој симболици садржајну и форму, али и метафору и метонимију. На такав су начин, уосталом, структурисани и преостали лирски калиграми у збирци *Она*, а могли бисмо ту издвојити песму *Бела дуга*. У збирци *Поруке из мора* калиграмску форму имају, на пример, песме *Солана* и *Ја сам море*.

Ја vs Други

Важну општењу *Ја vs Други* (*Ја vs alter ego*) у поезији Пренцове налазимо пре свега, у постојању, то јест у увођењу два лирска субјекта у њених песама.

Према је уобичајено да нас кроз осећајни песнички свет једне песме или, пак, једне или више песничких збирки води један повлашћени лирски субјект са позицију своје тачке гледишта, или је можда аутора увода алтернативну тачку гледишта, то јест алтернативни лирски субјект. Наравно, прави лирски субјект је „Она“ (женски аспект), а други (алтернативни) лирски субјект је „Он“ (мушки аспект). Као основне формалне повлашћене се овако изведене дистинкције нама ће послужити транзитичка категорија рода и броја. На пример, у песми *Зашто не не волим из збирке Ја лирски се субјект декларира кроз јединску егизисту а-форму женског рода: „зашто не волим“, „вољена бих теби“, „бела бих теби“ и слично. Већ у песми *Та је ја у тој истој збирци* можемо идентификовати претог лирског субјекта који је препознатљив помоћу прилога јединског форм мушког рода: „Бићу твој“, „Бићу твој“. Та, омиљено, значи да су лирски субјект и лирски објект препознатљиви својим позицијама – лирски субјект постоји лирски објект, а лирски објект постоји лирски субјект. Иако, са тачке гледишта карактеристично, лирски субјект у функцију двојног „лирског“, то јест две функционисајуће тачке.*

Та песничка структура са два лирска субјекта омогућава аутору да развија своју поруку, да обликује песнички говор на означеном нивоу. Пошто као композиционо подлога на ову древну истину да је ја љубав (или ја и љубав) потребно дошло, Пренцова нас подводи на још нешто: ја то да ја ја у почетку љубав, љубав је број природних закона постоје љубави. Наравно, у љубави (ја у поезији) две се друге јединице и постоје – једно (1+1=2). А извршно то Пренцова показује помоћу два лирска субјекта у својој песничкој експресији.

У неким својим песмама Пренцова показује склоност у вели постојања истинског, аутентичног љубави. Али оваква се љубав не може постојати безгранично чисти и неосвојива постојања релативности управо увођењем бинарне општење *Ја – Други* где је *Други Он* („Он“) који не зна не уни/ немо жељу да ухвати истинског (аутентичног) љубави коју јаде *Ја*. Та екс-

осветљења

ко значи да, ипак, постоји аутентична љубав, али само код *Ja*. Не бисмо могли тврдити да је ту реч о некој песничкој замци или, пак, о контрадикторности у овој поезији, већ једноставно Пренцова препушта читаоцу стваралачку креативну позицију да он донесе свој закључак на основу сопствених менталних и емоционалних специфичности, као и на основу свог личног (субјективног) животног искуства. С друге стране, могло би се рећи да се ту релативизује и могућност пренцове детерминације субјекта који не узвраћа аутентичну љубав јер је општепознато да *Ja сам Други, а Други је Ja*. И управо је то, уосталом, једна од особина која ову поезију младе македонске песникиње чини привлачном, читљивом, провокативном и у исто време лепом.

ЗАКЉУЧАК

Суштинска особина поезије македонске песникиње Елене Пренцове је једноставност њеног песничког израза. Али у тај једноставни стихотворни стил уграђена је сложена полсемија помоћу бројних песничких поступака. У процесу стварања песме Пренцова се не плаши да експериментира, да тражи нов израз или да већ позната песничка средства, теме и мотиве трансформише у нову поезију са другачијим, сасвим различитим порукама. Такав је, свакако, пример традиционалних калиграма који се у овој поезији врло успешно и вешто практикују у једном савременом, постмодернистичком духу. С друге стране, Пренцова показује смелост и у модернизацији семантичког кода своје песничке експресије. Деконструкције у њеној поезији понекад стижу и до радикалних, екстремно нових значења чиме она успева да постигне онај ефекат очућена.

У прве две збирке Елене Пренцове (*Ja и Она*) доминантан је лирско-љубавни нитимизам, док у најновијој збирци (*Поруке из мора*) наша песникиња већ гради један рефлексивно-философски песнички дис-

курс са сложенијим стваралачким поступцима и упућивањем, враћањем на прошлост, егзистенцијалност, Библију, као и враћање македонској песничкој традицији. Све то свакако говори о сазревању ове македонске песникиње и о њеном сигурном и непоколебљивом коракању на сцени македонске, али и на једној широј сцени балканске уметничке књижевности.

Ranko Mladenoski

The poetic world of Elena Prendzhova
Summary

The Macedonian young poet Elena Prendzhova has been intensively building her poetic world with poetry collections, participation in poetry events and literary awards for her poetry for several years. Her poetry is based on love and reflective-philosophical motifs and themes. Namely, in the first (*I*) and the second (*She*) poetry collection love themes are dominant, while in her latest collection of poems (*Messages from the sea*) there is a noticeable expansion of perspectives towards the reflective, the contemplating poetic word. In terms of poetic expression means, Prendzhova uses the usual stylistic devices, but she also makes a very interesting and easily readable metaphorisation of metonymy and metonymisation of metaphor. References to folklore and the cultural world heritage in general lead this poetry to the area of intertextuality and deconstruction. As an illustration, we will mention the tales Prendzhova turns to, and this applies especially to the deconstruction of the famous girls-characters from the popular magic stories. The creative layers of her poetry also include the opposition *I – The other* both on an individual and a general cultural plan, as well as the lyrical ideograms, i. e. calligrams which have an important function in these poems by the Macedonian poet who is undoubtedly in store for a successful poetic future.

осветљења

словима који је преведен на пет језика, између осталих и на српски. Наредне године је објавио и први трилер, роман *Четврти рај*. Протагониста овог романа креће у ново истраживање у роману *Пророчанство 2013* који је објављен 2008. Исте године, у сарадњи са Каре Сапгос, пише књигу *Најбоље место на свету је убрво овде* која је преведена на више језика. За роман *Коначан одговор*, који је написао са Алексом Ровином, у јесен 2009. године добија награду *Torrevecchia*. Отада је написао трилере *Људин наследник* и *Пикасова шајна*. Објавио је књиге за младе *Пети чаробњак* и *Алисон Бликс*, као и серију романа *Рејнум*, која је преведена на осам језика. Трепутно пише месечно за *El pais semanal*.

Митевски Дејан (Скопље, 1978), завршио филозошки факултет у Скопљу на Катедри за славистику – руски језик. Од 2003. живи у Москви. Ради као спикер на радију „Глас Русије“.

Младеноски Ранко (Подгорица, код Струге, Република Македонија, 1966), завршио Филозошки факултет у Скопљу, на одсеку Македонски језик и књижевност, 1993. године. Магистрирао и докторирао на истом факултету. Радио као лектор, новинар и уредник у неколико новина. Био уредник и часописа „Књижевна академија“, часописа „Велес“ и извршни уредник часописа „Современост“ из Скопља. Радио је и као лектор у издавачкој кући „Академски печат“ из Скопља. Тренутно је доцент на Катедри за македонску књижевност на Филозошком факултету у Штипу. Објављује књижевну критику, прозу, поезију и превде у македонским часописима, али и у часописима других балканских земаља. Аутор је две књиге о романцима *Две Марије* Славка Јаневског и *Црно семе* Ташка Георгиевског (2003), затим књига *Чекајући егзистенцију* (есеји, интерпретације, рецензије; 2005), *Омражена* (кратка лирска проза, 2005), *Чувар шајне* (приповетке, 2008), *Марионете* (кратка лирска проза, 2011), *Књижевност*

кришћке верзије (2011). Коаутор је, заједно са Василијем Тошиновским, избора македонских приповедака и поезије *Велики скок* (2003) и коаутор уџбеника македонског језика и књижевности за средње школе. Са хрватског на македонском језику превео је књиге: *Браћа Миладинови – легенда и збивања* (2005) и *Хрватско-македонске књижевне везе* (2008) чији је аутор хрватски историчар књижевности и истакнути македониста, професор Горан Калођера; роман *Злајоуси* (2007) хрватског писца Стјепана Томаша, роман *Краљева ноћи* Јосипа Цвешћа, роман *Небесни велосипедисти* Ирене Лукшић. Преводи на македонском језику књижевне текстове (историју, критику, белетристику) са хрватског, српског и бугарског језика.

Радосављевић Кузмановић Наташа (Смедерво, 1975), дипломирала на Филозофском факултету у Београду 2001. Магистрирала на Катедри за модерну уметност на Филозофском факултету у Београду 2010. Пише текстове, приказе и најаве из области савремене уметности. Ради као кустос Галерије савремене уметности Смедерво, Музеја у Смедерву.

Огњановић Дејан (Ниш, 1973), писац, филмски и књижевни критичар, преводилац, есејиста. Магистар филозофских наука („Готски мотиви у делу Едгара Алана Поа“, Филозофски факултет, Ниш, 2009) и доктор филозофских наука („Историјска поетика хорор жанра у англо-америчкој књижевности“, Филозошки факултет, Београд, 2012). Аутор студија *Фаустовски екран: Јако на филму* (Светозар Марковић, Зајечар, 2006), *У брдима, хорори: српски филм сјајне* (Нишки Културни Центар, Ниш, 2007) и збирке есеја *Студија сјајне* (Мали Немо, Панчево, 2008). Приредио збирку прича Х. Ф. Лавкрафта, *Некрономикон* (Еверест Медиа, Београд, 2008) и зборник *Нови кајрови* (са И. Велисављевићем; Clio, Београд, 2008). Објављивао есеје о књижевности и филму и превде са енгле-

белешке о ауторима